

In de stad *Kano* ziet men ze overal op de straten en wonen er honderden in eenige huizen bij elkander. Naar het noorden strekt de ziekte zich niet verder uit dan tot de zuidelijken uitloopen der Sahara; daar is de grens.

LASSAR (Berlijn). De therapie van lepra geeft LASSAR tot eenige algemeene beschouwingen aanleiding, waarbij hij de nieuwe behandelingswijzen van CARRASQUILLA (serum) en van CROCKER (sublimaat-injecties) aanhaalt, doch over de waarde dier methoden nog geen oordeel uit kan spreken. Hij wijst er op, dat tot op zekere hoogte het organisme zelf somtijds het schijnbaar onafgebroken vernielingswerk een halt toeroept. Wij moeten trachten het daarin te ondersteunen. Blijft voor den enkelen zieke het volgen van hygiënische voorschriften op zijn ziekte zonder veel invloed, toch kunnen, vooral bij de onbemiddelden, hygiëne en humaniteit elkander de hand reiken. De volkshygiëne blijft in ieder geval, zelfs daar waar de nauwkeurigste en beste geneesmethoden worden aangewend, haar hooge beteekenis behouden. Doch ook de staatrechterlijke beteekenis van eventueel te nemen maatregelen, mag niet te gering geschat worden, omdat er meer ziekten in aanmerking kunnen komen, waar beteugeling gewenscht is. De Wetgever, die een Wet op het gebied der prophylaxis van lepra uitvaardigt, dient zich van de draagwijdte van zulk een Wet volkomen bewust te zijn. Ook zullen in de verschillende landen dergelijke Wetten en haar wijzen van toepassing nog al niteenloopen. Toch is een soort onderlinge overeenstemming niet onmogelijk. Wordt de beteekenis van hetgeen Ref. zou willen bestempelen met den naam van „pandemische hygiëne” erkend, vindt deze haar uiting in een prophylactisch-praeventieven vorm van lepra-bestrijding (en tevens in een toepassing van maatregelen, waarbij halve gerekend worden gevaarlijker te zijn, dan in het geheel geen; Ref) dan is een voorname taak der Berlijnsche Lepra-Conferentie tot vervulling gekomen.

Rotterdam, 25 Nov. 1897.

T. RROES VAN DORT.

INGEZONDEN.

BERI-BERI EEN RIJSTVERGIFTIGING.

M. de R.

In het *Tijdschrift* van 20 Nov. l.l. uit Dr. c. EYKMAN allerheftigste beschuldigingen aan mijn adres.

Aan mij zelf en aan mijn zaak ben ik verplicht ze te weerleggen.

Wij lezen daar op blz. 899 e. v. v.

„Wat van DIEREN van mijn geschriften en mijn werk zegt, verdient in het „minst geen vertrouwen”.

„Ik wil slechts een paar voorbeelden uit vele noemen om mijn oordeel „te staven”.

„Telkens en telkens stuit men op zulke voorbeelden”.

Welnu *M. de R.*, als Dr. EYKMAN niet bij vergissing de verkeerde voor-

beelden aangehaald en de juiste verzwegen heeft, dan behoef ik mij nog niet te schamen. Ik zal dat bewijzen.

• *Het eene voorbeeld.*

In EYKMAN'S laatste opstel over de hoenderziekte komen de volgende zinnen voor: „Men zou *bijv.* kunnen blijven vasthouden aan het denkbeeld van een „*spontane* infectie-ziekte, die alleen hoenders aantast, welke op een bepaalde „wijze gevoederd worden, *zonder dat het voedsel hierbij een andere rol vervult dan „die van een praedispositie voor de ziekte te voorschijn te roepen. Dat zulk een „hypothese waarschijnlijk klinkt, zal echter wel niemand kunnen beweren, „die rekening houdt met de uitkomsten onzer proeven”.*

Naar aanleiding van deze zinnen voegt Dr. EYKMAN mij drie verwijten toe.

1ste verwijt: „VAN DIEREN citeert ze met weglating van de hier door mij „gecursiveerde gedeelten”.

Ik erken het feit; maar dat feit zou enkel te laken zijn, als ik de *bedoeling* foutief had weergegeven en dat is niet het geval.

Ik liet „*bijvoorbeeld*” weg; maar de uitdrukking: „men zou kunnen blijven „vasthouden” bleef immers dezelfde beteekenis houden; „men zou kunnen” sluit immers in zich, dat men ook iets anders zou kunnen; *bijv.* was dus overtoollig.

Ik liet „*spontane*” weg; een spontane infectie-ziekte is iets onzinnigs; infectieziekten ontstaan niet „van zelf”, „vrijwillig”, „uit eigen beweging”; nooit ontstaan zij spontaan. Dat woord was een lapsus en meer dan overbodig.

Ook liet ik den gecursiveerden bijzin achterwege. Eilieve, M. de R. lees de aangehaalde zinnen nog eens aandachtig over. U zult dan bemerken, dat de gecursiveerde bijzin *niets* bevat, wat niet reeds in den hoofdzin gezegd is. Ook die bijzin was dus onnoodig.

Zoo de hoenderziekte het gevolg ware van een infectie, die alleen hoenders aantast, welke op een bepaalde wijze gevoederd worden, *dan spreekt het immers van zelf*, dat dat voedsel slechts een praedispositie te voorschijn heeft geroepen; welnu . . . dan behoeft dat niet meer in een bijzin herhaald te worden.

Had ik geweten, dat Dr. EYKMAN de verbeteringen en bekortingen, die ik in zijn zinnen aanbracht, zoo euvel zou hebben opgenomen, had ik kunnen denken, dat hij mij op grond daarvan van „kwade trouw” zou hebben beschuldigd, dan zou ik mij bij het overschrijven niet hebben laten beheerschen door het mij aangeboren . . . taalgevoel.

Met groote gerustheid vraag ik: heb ik door mijn bekortingen de *bedoeling* der zinnen verkeerd weergegeven?

Het antwoord daarop kan niet anders dan ten nadeele van EYKMAN uitvallen, die aan mijn ernstig pogen op zoo kleingeestige wijze trachtte afbreuk te doen.

2de verwijt: „VAN DIEREN doet het voorkomen, alsof ik aan de voeding „een ondergeschikte rol toekende”.

M. de R. *er is hier sprake van de hoenderziekte.* Noch op de door EYKMAN aangegeven bladzijde (132 van Kanttekeningen enz.), *noch ergens anders* heb ik beweerd, dat deze onderzoeker aan de voeding een ondergeschikte rol zou hebben toegekend bij het ontstaan der *hoenderziekte.* Er is niets in mijn

geschriften te vinden, waaruit dat met een schijn van recht zou mogen afgeleid worden.

3de verwijt: „VAN DIEREN vindt het, onder herhaling van een later gezegde „van mij ten aanzien van de beri-beri, „wel wat kras”, dat ik eenige maanden „daarna geheel iets anders beweerde”.

In December vond EYKMAN *het onwaarschijnlijk*, dat de polyneuritis der kippen veroorzaakt zou worden door een infectie, die alleen vat zou hebben op kippen, welke met geheel-gepelde rijst gevoed worden.

Acht maanden later pleitte er z. i. zeer veel voor de opvatting, dat de polyneuritis der menschen, berusten zou op een infectie, die zich alleen zou doen gevoelen bij menschen, welke geheel-gepelde rijst eten.

Dat deelde ik aan mijn lezers mede en voegde er aan toe: „het is wel „wat kras”. Ik blijf er bij, óók al vindt Dr. EYKMAN het heel gewoon.

Het andere voorbeeld.

EYKMAN schrijft: „In een stukje over beri-beri (Jaarverslag 1888) geef ik „in een hoofdstuk, getiteld: „Onderzoek van de omgeving, waarin de ziekte „„ontstaat”, eenige beschouwingen om te doen uitkomen, dat het een tamelijk „hopeloos pogen is om de onderstelde specifieke microbe in de omgeving „op te sporen, zoolang die microbe nog niet in het lichaam van de lijders „is aangetoond en volgens de gangbare methoden bestudeerd”.

Wat doet nu VAN DIEREN? „In zijn „beri-beri een rijstvergiftiging” vult „hij een geheele bladzijde met citaten uit deze mijn beschouwingen, doch „verzwijgt den titel van het hoofdstuk en brengt ook verder zijn lezers op „een dwaalspoor, door overal datgene weg te laten, wat aan het licht zou „kunnen brengen, dat ik niet het zieke organisme, maar de omgeving op „het oog had. Zoo valt het hem niet moeilijk, zijn lezers diets te maken, „dat het volgens mijn overtuiging onmogelijk was om uit te maken, of beri-„beri op infectie berustte (blz. 96—97 en 120)”.

Het is niet waar, dat ik op de door EYKMAN aangehaalde bladzijden alléén citeerde uit het . . . aangegeven *onderdeel* van een hoofdstuk. Ik citeerde uit het *Hoofdstuk* in toto, getiteld: „Over de oorzaak der Beri-Beri”. Daarin werden drie bij elkaar behoorende quaesties behandeld, zooals uit het volgende blijkt:

1°, het gelukte EYKMAN „in geen enkel geval met voldoende zekerheid” uit het bloed van beri-beri-lijders bacteriën te kweken;

2°, hij verrichtte vergeefs inentproeven op *dieren* met den door PEKELHARING gecultiveerden micrococcus, en hij verkreeg evenmin eenig resultaat bij infectieproeven met eenige door hem zelf uit het bloed verkregen culturen;

3°, het sprak van zelf, dat er onder deze omstandigheden niet aan gedacht kon worden, de microbe op te zoeken „in de *omgeving* (lucht, bodem, water, „vuilnis en alles wat verder als drager van de smetstof mag worden be„schouwd), haar te isoleeren, te kweken en als afdoend bewijs der identiteit, ter infectie van dieren te bezigen”. Dat zou een „hopeloos” werk geweest zijn.

EYKMAN schreef naar aanleiding daarvan:

„Waar de 3 genoemde onderzoekingsmethoden niet allen, voldoende gegevens opleveren, om elkaar wederkeerig aan te vullen en te contrôleeren, „daar wordt het vraagstuk veel ingewikkelder, en is het succes in hooge mate van het toeval afhankelijk”.

„Zoo nu is het bij de beri-beri”.

De te verwachten moeilijkheden schilderde hij met nòg scheller kleuren.

Er was dus niet enkel sprake van het onderzoek *der omgeving*, er was wel degelijk sprake van de 3 *traditioneele bacteriologische onderzoekingsmethoden* (zie 1ste, 2de en 3de).

Desniettegenstaende beschuldigt hij mij, dat ik „overal datgene weg liet, „wat aan het licht zou kunnen brengen, dat hij niet het zieke organisme, „maar de omgeving op het oog had”.

Ik laat het aan de lezers over, zich te verbazen.

M. de R. Volgens EYKMAN heb ik mijn lezers „diets gemaakt, dat het „volgens zijn overtuiging onmogelijk was, uit te maken, of beri-beri op „infectie berustte”.

Eilieve, zei ik te veel, toen ik dat concludeerde uit het boven medege-deelde? Ik geloof van neen. Meent EYKMAN van ja? *Vindt hij het oplossen van dat vraagstuk wèl mogelijk* (hoewel „het succes in hooge mate van het toeval afhankelijk is”!)? Dat hij zich dan wat reppe! Negen jaren zijn immers reeds voorbij gegaan, *en wat mogelijk was, is nog niet geschied!*

En hiermede M. de R. heb ik de voorbeelden afgehandeld, die EYKMAN aanhaalde, om te bewijzen, dat wat ik omtrent zijn geschriften en zijn werk zeg, *in het minst geen vertrouwen verdient*. Uit den grooten beschikbaren schat van voorbeelden, waarop hij *telkens en telkens* gestuit zegt te zijn, heeft hij voor *zijn* doel een slechten greep gedaan. Hij heeft mij daardoor in de gelegenheid gesteld, te bewijzen, dat ik beter den weg ken in *zijn* geschriften dan hij zelf.

Nog meer heb ik op den kerfstof:

„Ten onrechte laat van DIEREN (in zijn beri-beri een rijstvergiftiging blz. „123 e. v.) het, onder aanhaling van eenige uit hun verband gerukte zinnen „en zinsneden uit mijn verhandeling voorkomen, alsof hetgeen door hem „reeds in 1887 en 1888 omtrent de rijstvergiftiging *bij den mensch* werd be- „weerd, door mij in den laatsten tijd, bij de rijstvergiftiging der kippen werd „bevestigd”.

(Als ik nu vitten wilde (in navolging van EYKMAN), dan zou ik zeggen: *dat staat niet op blz. 123!* de aangehaalde zin eindigt niet met het woord „beves- „tigd”; op dat woord volgde: „*en tevens dat ons beider gedachtengang ongeveer „dezelfde richting heeft genomen*”.

„EYKMAN citeert met weglating van het door mij gecursiveerde gedeelte”.

Z66 kwam boontje om zijn loontje!

„Ten onrechte” heb ik het doen voorkomen, alsof EYKMAN door zijn er- varingen bij kippen bevestigd zou hebben, wat ik in 1887 en later omtrent de beri-beri had beweerd, enz. . . ! Ik zou dat gedaan hebben „door zinnen en „zinsneden uit hun verband te rukken”. Dat Dr. EYKMAN ze noeme en tevens aantone, dat het verband *werkelijk* geleden heeft! *Die beweert, moet bewijzen.*

Als hij daarvoor terugdeinst, en U, M. de R. geeft mij de noodige plaats-ruimte, dan zal *ik*, tegen dien regel in, bewijzen, dat het onrecht, *óók ten deze*, aan zijn zijde is, en dat hij zich in het vervolg beter moet bedenken, alvorens tegen mij de pen op te vatten.

M. de R. Tot dusver deed EYKMAN, alsof zijn onmiddellijke voorganger niet bestond. Nu het al te gek is geworden, om dezen nog langer te *negeeren*, nu richt hij de heftigste aantijgingen aan zijn adres; hij zou hem klaarblijkelijk liefst willen *elimineeren* als één, die te „kwader trouw” is! Sapiienti et stulto sat.

Niet in *alle* opzichten is EYKMAN mijn volgeling (dat heb ik dan ook nergens beweerd!).

1°. *Hij* gelooft aan de versleepbaarheid der beri-beri (door de zieken zelf, hun kleeven of uitscheidingen).

Ik niet; en daarvoor gaf ik de redenen op.

2°. *Hij* gelooft *niet*, dat het *bewaren* en *vervoeren* der rijst van invloed zijn op het ontstaan der ziekte.

Ik wèl; en ik bleef ook alweer de bewijzen niet schuldig.

3°. Zoo het blijken mocht, dat de soldaten en matrozen een afkeer hebben van half-gepelde rijst, dan zou *hij* nooit durven adviseeren tot het verstrekken van deugdelijk bewaarde, versch-gepelde rijst.

Ik wèl.

Over die allerbelangrijkste quaesties rept Dr. EYKMAN *niet* in zijn brief, maar *wèl* vertelt hij, . . . dat ik mij ergens vergist heb in een allerfutilste zaak.

Op blz. 83 van „Kantteekeningen enz.” heb ik „grove rijstzemels” verward met „grove rijstbolsters”.

Één kippeproef was daarmede gemoeid, zegge één! En al waren er honderden mede gemoeid geweest! dan zou mijn vergissing er nog weinig toe doen. Dr. EYKMAN zou de gouvernementsskostgangers toch wel nooit op grove rijstbolsters (het buitenste omhulsel van den rijstkorrel) willen onthalen!

De kip in quaestie was na voeding met geheel-gepelde rijst ziek geworden; „met uitsluitende vleeschvoeding” verbeterde haar algemeene toestand; toen werd wederom geheel-gepelde rijst verstrekt, vermengd met grove rijstbolsters; het dier stortte weer in en stierf onder verschijnselen van sterke vermagering, motiliteitsstoornissen en cyanose.

Deze kip heeft zich *ten opzichte van mijn zaak* voorbeeldig gedragen. Zij genas, toen haar de schadelijke rijst werd onthouden, en dáárvor vleesch in de plaats kwam. Toen zij wederom op schadelijke rijst werd getraceerd, hielpen zelfs geen grove rijstbolsters. Die kip gedroeg zich als een mensch. Zij bevestigde, wat ik 10 jaren lang beweerd heb.

Van Dr. EYKMAN, die in VORDERMAN's statistieken geen enkele fout ontdekte, hoewel er vele in voorkwamen zoo groot als kameelen, van hem kan in het vervolg gezegd worden: hij zwelgt de kemels door, en zijgt de „zemels” uit. Tevens is gebleken, dat hij, om *mijn zaak* te benadeelen, zoeken moet naar *andere* fouten.

In de voorrede van mijn boek sprak ik van „fouten in de bijzaken, die „ieder menschelijk werk aankleven” en ik zei, dat men ter wille daarvan

„de zaak niet uit het oog moet verliezen”. Die voorrede schijnt weinig indruk gemaakt te hebben op . . . EYKMAN!

Deze onderzoeker beweert verder: „VAN DIEREN neemt en nam blijkbaar „van mijn geschriften slechts kennis als van een jachtterrein, hetwelk hij „tuk op buit afloopt, d. i., om er hier en daar een phrase uit te halen, die „hij, ter verdediging van zijn vooropgezette meening omtrent mijn streven en „werken, meent te kunnen gebruiken en waarop hij dan kan voortborduren”.

Ik geloof dat mijn ernstige critiek wel bestand zal blijken tegen dezen aan Min. VAN HOUTEN ontleenden kwinkslag. Tegen de beschuldiging, dat ik omtrent EYKMAN's streven en werken een *vooropgezette* meening gehad zou hebben, protesteer ik luide. Oók bij het bestudeeren van *zijn* geschriften had ik slechts één goed doel voor oogen: de waarheid te vinden in zake beri-beri. Waaruit concludeert Dr. EYKMAN, dat ik iets onedels zou beoogen? Dat hij het zegge, in plaats van onbewezen beschuldigingen te stapelen op een fundamentje van grove rijstzemelen!

Een groot gedeelte van mijn pas verschenen boek heb ik gewijd aan de laatste experimenten van Dr. EYKMAN. Deze trachtte nl. uit te vorschen, of het eten van *versch*-gepelde rijst wellicht zenuwontaarding kon teweeg brengen. Hij voederde daartoe 6 kippen uitsluitend met versch-gepelde rijst; twee hunner zijn gedood, toen zij teekenen van ongesteldheid gingen vertoonen; bij één vond Dr. EYKMAN veel gedegenererde vezels in den n. ischiadicus en zijn vertakkingen, en bij een ander weinig gedegenererde vezelen; bij twee vond EYKMAN, wat hij noemt, duidelijke verschijnselen der ziekte, maar de zenuwen werden niet onderzocht; de vijfde stierf aan diphtheritis, na 4 maanden gezond te zijn gebleven; de zesde bleef 10 maanden gezond en stierf zonder duidelijk ziek te zijn geweest; in den n. ischiadicus werd geen duidelijke degeneratie aangetroffen.

En op grond van deze proeven kwam Dr. EYKMAN tot de conclusie, dat „ontbolsterde rijst altijd weder de ziekte kan veroorzaken, of zij langen tijd „geleden, dan wel kort voor de verstrekking werd ontbolsterd, in al deze gevallen kunnen de hoenders er dezelfde nadeelen van ondervinden”!!!

(De uitdrukking „altijd weder” is kenschetsend).

Slechts twee proeven van de zes konden in aanmerking komen; slechts twee. De andere twee (de kippen, wier zenuwen niet onderzocht werden) heb ik Dr. EYKMAN „cadeau gegeven” en ik blijf daarbij. Hij had er dus vier, waarop hij zich beroepen kon. Vier!

Ik vroeg: Is Dr. EYKMAN zóó doorkneed in de histiologie, de pathologische histiologie en de pathologie der kippen, dat . . . er van geen dwaling sprake kan zijn?

Deze onderzoeker heeft „daarop slechts te antwoorden, dat de diagnose „niet twijfelachtig behoeft te zijn voor wien de kippenziekte niet alleen van „de schrijftafel kent”.

Met alle respect voor zijn diagnostisch talent, meen ik toch te mogen zeggen, dat vergissen menscheijk is, en dat de antecedenten ons leeren, dat EYKMAN zich meerdere malen . . . vergist heeft! Daaraan heb ik hem herin-

nerd op de blz. 60, 61 en andere van mijn laatste boek. Hij antwoordt daarop met te smalen op mijn „schrijftafel”. Aan die tafel heb ik in den loop van 10 jaren, vele malen de belangen van duizenden evenmenschen behartigd, door *de rijstvoeding der gouvernements-kootgangers te beschuldigen, de oorzaak der beri-beri te zijn*.

Die tafel had — evenals haar bezitter — deswege van den kant van Dr. EYKMAN wel eenige waardeering verdiend, nu deze ten slotte (29 Mei l.l.) gedwongen werd „aan de rijstvoeding een overwegenden invloed toe te kennen”.

Deze onderzoeker belooft te zeggen, dat ik mij van de vier bovenstaande kippeproeven „tracht af te maken, door het opwerpen van excepties”.

Dat de vier bedoelde kippen toevalligerwijze „excepties” kunnen geweest zijn, komt niet bij hem op.

Maar de *negen* proefdieren, welke PEKELHARING indertijd met zijn microocen infecteerde . . . ja, dat waren wèl excepties!! Het is immers gebleken, dat EYKMAN met dezelfde coccen niet weer „de positieve resultaten” van PEKELHARING kon verkrijgen, en dat hij, op grond daarvan, PEKELHARING'S conclusie „gewaagd” vond.

Enfin, ik wil aannemen, dat de vier kippen *geen* excepties waren. Ik doe een nog grootere concessie: het aantal proeven heeft in de honderden beloopt, ze hebben alle hetzelfde resultaat geleverd: onder voeding met versch-gepelde rijst, kregen alle dieren periphere zenuwontaarding. Het zij zoo! Maar dan blijft het toch waar, dat honderdduizenden Javanen voor een goed deel leven van *versch*-gepelde rijst, zonder beri-beri-ziek te worden, en dat vele, wegens beri-beri afgekeurde, incl. soldaten en matrozen en ontvluchte of gegratiëerde gevangenen in de kampongs *genezen* onder gebruik van *versch*-gepelde rijst.

Van de inlanders valt m. i. op het gebied van rijstvoeding nog wel het een en ander te leeren. Ik blijf er bij: aan ervaringen bij duizenden menschen opgedaan, hecht ik meer waarde dan aan de kennis, verkregen door vier . . . door honderden kippeproeven.

Zelfs de grondlegger van de experimenteele methode JOHAN GEORG ZIMMERMAN zou dat met mij eens zijn: „die Beobachtung is das erste: sie hat „die Medizin hervorgebracht”, schreef hij.

Het heeft Prof. FOKKER, wien ik ten zeerste verplicht ben voor de hartelijke woorden, die hij in het *Tijdschrift* van 13 Nov. aan mijn streven en werken heeft gewijd, het heeft den Hoogleraar „leed gedaan, dat ik aan de waarde „van het experiment voor de wetenschap schijn te twijfelen”.

Dat berust op een misverstand.

Herhaaldelijk trok ik te velde tegen *ondeugdelijke* proeven; dat ik echter van goede proefnemingen wèl iets verwacht, heb ik bewezen door zelf herhaaldelijk daartoe aan te sporen. In het begin van dit jaar schreef ik: „aan de experimenteele methode sta ik dan ook een plaats in onze wetenschap af”; maar tevens waarschuwde ik tegen haar al te eenzijdige beoefening. In mijn laatste boek wees ik haar de plaats aan, die haar m. i. past, d. i. die van dienstvaardige dienseresse. Met die plaats is zij echter de laatste jaren niet tevreden: „zij tyranniseert de medische wetenschap”; en hoe eerder daaraan een einde wordt gemaakt, hoe beter, dunkt mij.

Uit dit alles blijkt voldoende, dat ik aan *goede* experimenten niet alle waarde ontzeg.

EYKMAN zegt: „Ik heb over de aetiologie der beri-beri nimmer een theorie „verkondigd, tenzij men met dien titel zou willen vereeren een ter loops „gemaakte opmerking dat er ook m. i. veel pleit voor de opvatting, dat „beri-beri een infectie-ziekte is, waarbij de voeding op eenigerlei wijze een „voornamen rol speelt”.

M. de R., *dat is óók al weer niet waar!* Op blz. 76 van deel 29, *Geneesk. T. v. N.-I.* 1889 schreef Dr. EYKMAN onder het hoofdstuk: „oorzaak der beri-beri”: „wij vonden ook gedurende het onderzoek geen aanleiding af te wijken van „het standpunt, dat beri-beri zeer waarschijnlijk een infectie-ziekte is”. (Ref. cursiveert).

(Van een voornamen rol, die de voeding daarbij op eenigerlei wijze zou spelen, was *toen* in het geheel geen sprake!).

Conclusie: ik weet niet meer, wat een theorie is, of wel: wat EYKMAN zegt van zijn eigen geschriften en zijn eigen werk, *verdient niet altijd vertrouwen.* (zoo kwam boontje alweer om zijn loontje!).

En nu nog enkel een pakkend slot:

In een noot op blz. 898 van dit *Tijdschrift* maakt EYKMAN mij uit voor een opsnijer. Ja, werkelijk M. de R., het staat er; al is het dan niet in ronde woorden. Wij lezen daar het volgende:

„In nogmaals de beri-beri-quaestie (1888) blz. 60 schreef VAN DIEREN: „„voor het laatst herhaal ik; ik heb gevraagd, of het *mogelijk* zou kunnen „„zijn, dat beri-beri veroorzaakt wordt door een in de rijst onder zekere „„omstandigheden voorkomend vergift”. Als ik had geschreven: „*vermoedelijk* „„is zulks het geval, dan was ik op weg geweest eenzijdig te worden enz.” „In zijn laatste boek heet het (blz. 116) dat hij reeds voor 10 jaren attent „maakte op het verband, dat tusschen rijstvoeding en beri-beri *bestaan moest* „(de cursiveering is van VAN DIEREN)”.

Gij zijt het met mij eens, M. de R., daar staat m. a. w.: VAN DIEREN snijdt op; ik, EYKMAN zal hem dat eens eventjes afleeren.

En thans is het woord aan mij:

Toen ik mijn beri-beri-studiën begonnen was, begreep ik reeds spoedig, dat er verband bestond tusschen rijstvoeding en beri-beri; het was voor mij nog slechts de vraag: *welk* is het verband? Hebben KEARNY, MALCOLMSON en GUSTAAF MEYER gelijk, die aan rijstvergiftiging dachten, en die de ziekte op één lijn stelden met kriebelziekte en pellagra? Of hebben VAN LEENT c. s. gelijk, die dachten aan het te geringe gehalte aan eiwitstoffen en vetten in een voeding, die hoofdzakelijk uit rijst bestaat?

Dat ik bij verder doordringen in de quaestie, geëindigd ben met te trachten beide partijen te vereenigen, is gebleken.

Zoolang ik geen zekerheid had, viel ik de Indische geneesheeren lastig met de vraag: is het *mogelijk*, dat de rijst als draagster van een vergift, de beri-beri veroorzaakt? Die vraag sloot *niet* in zich, dat ik twijfelde aan het verband, dat tusschen deze ziekte en rijstvoeding *bestaan moest*. Dáaraan twijfelde ik niet meer sedert 1888.

Gij kunt ons dat nu wel diets willen maken, zal Dr. EYKMAN zeggen; maar waaruit is dat gebleken?

Welnu, op blz. 2 van „Kantteekeningen op VORDERMAN's beri-beri-Rapport” heb ik het hem gemakkelijk genoeg gemaakt; ik verwees daar naar blz. 292 van het *Ned. Tijdschrift voor Geneeskunde*, Jaarg. 1888, waar ik mij aldus uitliet: „ik geloof, dat de nieuwe beri-beri-Commissie niet anders zal kunnen, „dan constateeren dat er verband is tusschen rijstvoeding en beri-beri” (10 Sept).

Die Commissie zou, naar mijn meening, *niet anders kunnen*, M. de R. Dat ik zóó dorst te schrijven, was toch wel een bewijs, hoe diep bij mij de overtuiging zat.

Op blz. 587 van het *Mil. Geneeskundig Archief* 1888 schreef ik d.d. 30 Sept.: „En al bevatten de Kol. Verslagen dan ook nog zooveel verzekeringen van „het tegendeel, en al zijn er dan ook nog zooveel menschen, die daaraan „geloof slaan, dan zal toch het verband, dat tusschen voeding en beri-beri bestaat, „niet langer genegeerd mogen worden”.

Oók de cursiveering dagteekent van het jaar 1888. Dat ik zóó dorst te schrijven *tegen het Koloniale Verslag in* (dat de onware woorden bevatte: „onthouding van rijst leverde geen resultaat”), zie M. de R, dat was toch wel het beste bewijs, dat ik niet twijfelde; en ik geloof dan ook bescheidenlijk te kunnen zeggen, dat ik reeds voor tal van jaren met beslistheid een stelling heb verkondigd en verdedigd, die Dr. EYKMAN den 29sten Mei l.l. aan de leden van de Koninklijke Academie van Wetenschappen mededeelde als de vrucht van een 10-jarig officiëel beri-beri-onderzoek.

Men heeft mij in den laatsten tijd om mijn volharding geprezen.

Dat mij bij al het onaangename, hetwelk mij werd aangedaan, niet de lust verging om door te gaan, dat had ik te danken aan de *vaste overtuiging*, die reeds van 10 jaren geleden dateert.

EYKMAN heeft vergeefs getracht mij die vaste overtuiging te ontzeggen.

Hij heeft vergeefs getracht, ze te vervangen door „kwade trouw”.

Moraal: De rijstvoeding is van overwegenden invloed op het ontstaan der beri-beri, maar de niet-officiëele onderzoeker uit het moederland *màg* geen gelijk hebben.

M. de R. Ik dank U voor de groote plaatsruimte.

Uw Dw.

E. VAN DIEREN.

Geachte Redactie!

Met belangstelling zullen velen uw hoofdartikel in dit *Tijdschrift* van 27 November j.l. gelezen hebben.

Aangenaam was het mij, als mede-ondertekenaar van het Rapport der Commissie belast met het onderzoek naar de behoefte aan geneeskundige hulp ten platten lande, te vernemen wat door U omtrent de „Rijkscommissie” was neergeschreven.

Zou ik naar aanleiding daarvan in uwe herinnering mogen terugroepen,